

Regeringskansliet
Klimat- och näringslivsdepartementet
kn.remissvar@regeringskansliet.se
linnea.carlen@regeringskansliet.se

Diarienummer
KN2023/03008

Datum
2023-08-10

Synpunkter avseende rapporten *Kortare ledtider för elnätsutbyggnad – Utveckla arbetssätt och parallella processer*

Undertecknad har representerat BirdLife Sverige i regeringsuppdraget *Underlätta tillståndsgivningen för elnät*. Föreningen har nu tagit del av rapporten *Kortare ledtider för elnätsutbyggnad – Utveckla arbetssätt och parallella processer* (Ei R2023:09) som sänts ut på remiss till myndigheter m.fl.

BirdLife Sverige konstaterar att varken rapporten eller regeringsuppdraget i sig poängterar behovet och vikten av att underlätta tillståndsgivningen *och samtidigt* minska påverkan på fåglar av kraftledningar och tillhörande infrastruktur. Detta gäller inte minst för att på så vis påtagligt minska ledtiderna för elnätsutbyggnad genom att avsevärt färre ärenden då kommer att överklagas. I sammanhanget konstateras också att frågan om rätten att överklaga föreslås bli mål för vidare utredning. Därvid vill föreningen framhålla ideella naturvårdsorganisationers rätt att överklaga beslut med konsekvenser för miljö och biodiversitet.

Sverige har undertecknat Bernkonventionen och bör således följa rekommendationerna i konventionens direktiv 110, som antogs 2004. Där finns en bra problembeskrivning och förslag till åtgärder för att minska riskerna för fåglar att drabbas av eldöd och kollisioner med ledningar. Nedan delger vi vad som borde ingå i vägledningen från svenska myndigheter när det gäller planering och utförande av kraftledningsinstallationer.

Under regeringsuppdragets dialogträff den 26 april framhölls från nätoperatörer att det i första hand är tillståndsgivning för regionnätet som behöver underlättas genom tydligare vägledning om exempelvis vilka inventeringsbehov som föreligger. BirdLife Sverige menar emellertid att behov av vägledning och rekommendationer definitivt behövs även för lågspänningsledningar, inte minst eftersom det är där de högsta dödstalen föreligger. Vi redogör nedan för några av de största behoven. Såväl Naturvårdsverket som elbranschen har ett ansvar att se till att skyddsåtgärder tillämpas så att behoven minskar.

Detta framgår också av projektgruppens bedömning: *"Alla lokal- och regionalnätledning kommer dock inte markförläggas eller isoleras i närtid. Av denna anledning finns det skäl för Naturvårdsverket att ta fram vägledning för ledningar på lägre spänningsnivåer. Vägledningen och rekommendationer om skyddsåtgärder och försiktighetsmått utformas mot denna bedömning. Om utvecklingen mot markförläggning av nya och befintliga ledningar skulle avstanna kan vägledning behöva revideras."*

Regelstolpar med oisolerad friledning 10 – 40 kV

Stolpar med bärreglar och stående isolatorer av pinntyp utgör uppenbara dödsfallor för stora rovfåglar och ugglor som söker sig till upphöjda sittplatser. Många räddade fågelliv, och sannolikt även positiv populationspåverkan, skulle relativt enkelt kunna uppnås genom att konsekvent använda isolerade luftledningar (BLX/BLL) i 10–40 kV-nätet vid all nykonstruktion och byten av ledningar. Detta görs i viss utsträckning redan i dagsläget, men i områden där särskilt känsliga arter såsom berguv och kungsörn häckar bör elbolagen, för att uppfylla Bernkonventionens krav, kunna åläggas att i snabbare takt byta ut de mängder av stolpar som alljämt är oisolerade. I Norge har man börjat installera lämpliga "sittpinnar" som sticker ut horisontellt från de yttre bärreglarna (kombinerat med konstruktioner som gör själva reglarna oattraktiva som sittplatser), vilket förefaller minska riskerna för den hotade berguven. Nämda åtgärder skulle säkerligen kunna bidra till att bromsa den pågående minskningen av berguvpopulationen i Norrland (54 % minskning på 20 år), och att bibehålla eller i bästa fall stärka den svaga populationen i Skåne.

Andra oisolerade delar i 10–40 kV-nätet

Även om en ledningssträcka är åtgärdad med BLC/BLL kan det finnas andra delar som medför eldöd om en fågel sätter sig, t.ex. oisolerade bågar över en ledningsstolpe och glipor vid infästningar på ändstolpar.

Oisolerade stolptransformatorer

Fortfarande saknar påfallande många högspänningsisolatorer och stolptransformatorer säkerhetsinstallationer som isolerhuv (t.ex. "Huven Uven") och välisolerade nedledare från linje till säkringsapparat samt mellan säkringsapparat och transformatorns ventilavledare och isolatorer. Detta medför extremt stora risker för fåglar, inte minst stora ugglor såsom berguv, slag- och lappuggla.

Kollisioner

Vertikalställda ledningar minskar behovet av breda ledningsgator, men ökar riskerna för fågelkollisioner. Topplinor är ofta smalare och mindre synliga och förefaller särskilt problematiska för tyngre fåglar som gäss och svanar, som när de parerar för de grövre ledningarna istället krokar med topplinan. Risken är störst vid passager över vattendrag (år, älvar), jordbruksmark som nyttjas för födosök, rastlokaler eller vid viktiga sträckfågellokaler samt även vid sluttningar och bergsbranter dit rovfåglar lockas för att termikflyga på de uppvindar som bildas. Problematiken kan till viss del lösas med montering av fågelavvisare som gör att fåglar lättare uppmärksammar hindret och kan parera mot kollision.

Kunskapsunderlag och hänsyn vid anläggning av nya ledningar

Riskerna med nya ledningar är främst att de kan beröra känsliga boplatser och andra platser med särskilda hänsynsbehov såsom tjäderspelplatser och smålomstjärnar. En planering med utgångspunkt för att minska påverkan behövs därför och ett bra kunskapsunderlag om var dessa arter häckar. Hos BirdLife Sveriges regionalföreningar samt örn- och uvgrupper finns ofta personer med god befintlig kunskap om detta. Denna kunskap är viktig och behöver inkluderas i ett tidigt skede. Befintlig kunskap är också till stor hjälp i fråga om att bedöma inventeringsbehov inom nya ledningsprocesser.

Närhet till boplatser av kungsörn, havsörn, berguv, pilgrimsfalk, röd glada m.fl. bör undvikas, kanske inte främst för att de riskerar att flyga in i ledningarna utan p.g.a. den omfattande störning som kommer av att ledningsgator används för skotertrafik samt att fåglarna störs vid besiktningar av ledningar, anläggnings- och servicearbeten m.m., i synnerhet om det sker under dessa arters huvudsakliga häckningstid (februari till juni/juli). En god planering av när åtgärder i ledningsgatan kan göras (och när de ska undvikas) behövs i de områden som berörs.

Ornitologer kan många gånger vara behjälpliga med att hitta lämpliga ledningsstråk utifrån mellan vilka platser ledningar ska uppföras. Här kan mycket tid sparas så att inte helt omöjliga ledningsstråk väljs ut av planerare som saknar väsentlig kunskap om natur- och fågelvärden. Ett sätt för att förkorta och förenkla arbetet vid nya ledningskoncessioner är att fokusera på de områden och fågelarter som bedöms vara mest utsatta såsom örnar, glador ugglor, lommar, skogshöns och våtmarksfåglar. Med flygbilder och marktäckedata kan man ofta ganska snabbt peka ut områden eller partier som kan innehålla höga natur- och fågelvärden, samt vilka områden som mestadels berör starkt påverkad skogsmark med lägre hänsynskrav.

Kompensationsåtgärder

Ledningsgator kan även stärka naturvärden genom att gynna fågelarter som nyttjar öppen terräng. Därtill kan död ved och högstubbar tillskapas i ledningsgatorna och man kan jobba med ängsflora och gynna arter som trivs på torr och solbelyst mark. Kraftledningar som dras genom triviala och ensartade skogsmiljöer kan med rätt planering bidra till ökad variation och högre natur- och fågelvärden.

För BirdLife Sverige,

Daniel Bengtsson, Fågelskyddsansvarig, BirdLife Sverige
Tel. 070 515 45 33, e-post: daniel.bengtsson@birdlife.se